

УДК 159.947.5:378.015:57

І.А. Майстренко

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БІОЛОГІВ

У статті розглядаються проблеми мотивації у формуванні професійної діяльності майбутніх біологів. На основі психологічних досліджень науковців-психологів аналізуються особливості факторів впливу на формування мотивації в майбутніх біологів, самореалізації в процесі власної професійної діяльності, орієнтації майбутніх біологів на власний освітньо-професійний розвиток.

Ключові слова: потреба, мотив, мотивація, професійна вмотивованість, професійна діяльність.

В статті рассматриваются проблемы мотивации в формировании профессиональной деятельности будущих биологов. На основе психологических исследований научных работников-психологов анализируются особенности факторов влияния на формирование мотивации у будущих биологов, самореализации в процессе собственной профессиональной деятельности, ориентации будущих биологов на собственное образовательно-профессиональное развитие.

Ключевые слова: потребность, мотив, мотивация, профессиональная мотивированность, профессиональная деятельность.

Постановка проблеми. Діяльність є однією із основних категорій психологічної науки. Діяльність – динамічна система активної взаємодії суб'єкта зі світом, під час якої суб'єкт цілеспрямовано впливає на об'єкт, за допомогою чого задовольняє свої потреби, свідомо й цілеспрямовано змінює світ і себе. По своїй суті діяльність – вища, притаманна тільки людині форма активності, психологічна динамічна структура якої є такою: ціль – мотив – спосіб – результат. Діяльність складається з низки дій. Розрізняють діяльність практичну і діяльність теоретичну.

Поняття «діяльність студента» є інтегрованим, оскільки його зміст поєднує в собі різні види діяльності студента: навчальну, пізнавальну, професійно-трудова, фізкультурно-оздоровчу, хudoжню, науково-дослідну, громадсько-політичну, спілкування, побутову та ін.

Провідну роль у розв'язанні завдань професійної підготовки студентів, становлення особистості майбутніх фахівців відіграє процес навчання у вищій школі. Процес навчання – це спеціальна форма передачі та засвоєння суспільно-історичного досвіду, яка становить складну єдність діяльності вченого-викладача і студента, спрямованої на досягнення загальної мети – опанування студентами науковими знаннями, вміннями і навичками та різнобічним розвитком майбутніх фахівців як особистостей [14, с. 79].

Серед психологічних досліджень факторів, які обумовлюють ефективність професійної діяльності, значне місце займає вивчення мотиваційної сфери. Оскільки мотивація є рушійною силою поведінки людини та відіграє значну роль у професійному самовизначенні, є необхідною умовою формування індивідуального стилю діяльності, професійно значущих якостей. Сучасна психолого-педагогічна наука досить повно і глибоко вивчила питання, пов'язані з мотивацією навчальної діяльності на різних етапах у навчальних закладах різних типів. Значна увага дослідників цілком зрозуміла, адже саме мотиваційний компонент навчання не тільки забезпечує високі результати при педагогічному впливі, але й активізує пізнавальну діяльність студентів.

Дослідженням особливостей професійної підготовки майбутніх учителів займалася низка вчених, зокрема: І.М. Богданова, З.Н. Курлянд, В.О. Сластьонін та ін. [8, с. 158]. Навчання для студентів повинно набути особистісного життєвого сенсу, який поєднує розум, почуття і волю та виявляється в спрямуванні творчої пізнавальної активності на життєве самовизначення і професійне самоствердження, оволодіння професією та розвиток своїх потенційних можливостей. Неупереджене, пристрасне ставлення до мети, завдань і процесу навчання загалом визначає успіхи студента в навчальній діяльності.

Успіх у навчанні залежить від багатьох факторів, серед яких провідне місце займають мотиви (причини, що спонукають до навчання), установка (психологічне налаштування, готовність до діяльності), пізнавальні потреби й інтереси, а також цілеспрямованість та інші вольові якості студента. Значну кількість досліджень було присвячено різноманітним аспектам психології мотивації (В. Вілюнас, С.С. Занюк, Є.П. Льїн, А. Маслоу), зокрема особливої уваги заслуговують праці Л.А. Верещагіної та С.Г. Москвичова.

На успішність студента впливає також і рівень його інтелектуального розвитку, багаж знань та вмінь, із яким він приходив зі школи. Проте в дослідженні А.А. Реана був виявлений цікавий факт. Результати тестування за шкалою загального інтелекту групи студентів-майбутніх педагогів були зіставлені з рівнем їх успішності. Виявилось, що відсутній значущий зв'язок рівня інтелекту студентів із показниками успішності як із фахових предметів, так і з дисциплін загально-гуманітарного циклу. Цей дивний, на перший погляд, факт отримав висвітлення також у дослідженні В.О. Якуніна та М.І. Мешкова, які встановили іншу суттєву закономірність. Виявилось, що «сильні» і «слабкі» студенти все ж таки відрізняються один від одного, але не за рівнем інтелекту, а за мотивацією навчальної діяльності. Для «сильних» студентів характерною є внутрішня мотивація: вони мають потребу в опануванні професією на високому рівні, зорієнтовані на отримання міцних професійних знань і практичних умінь. Стосовно ж «слабких» студентів, то їх мотиви загалом зовнішні, ситуативні: уникнути осуду і покарання за низьку успішність, не залишитися без стипендії тощо [8, с. 141].

Натомість, питання про особливості підготовки майбутніх учителів-біологів, зокрема формування мотивації до професійної діяльності, особливості становлення і розвитку її функціонального механізму дотепер не знайшли свого відображення у психолого-педагогічних дослідженнях. Залишаються малодослідженими проблеми визначення умов і факторів, шляхів і засобів формування мотивації до професійної діяльності майбутніх біологів. Існують суперечності між теорією професійної діяльності й результатами її практичної реалізації.

Теоретичний аналіз проблеми. Проблему мотивації навчальної діяльності студентів розглядала низка учених, але на сьогодні не вирішеними залишаються актуальні питання, зокрема особливості мотивації навчальної діяльності студентів різних профілів підготовки, гендерні відмінності. Актуальність недостатньо вивчених вище зазначених аспектів обумовлює необхідність проведення нових досліджень вивчення мотивації навчальної діяльності майбутніх біологів; творчої самореалізації в процесі власної професійної діяльності; орієнтації майбутніх педагогів не лише на навчання учнів, а й на власну освітню діяльність.

Змістом мотивації майбутніх біологів є: 1) професійна вмотивованість; 2) пізнавальність; 3) прагматизм (задоволення матеріальних потреб); 4) мотив особистісного престижу. Постає проблема у впровадженні в практику методів стимулювання навчально-професійної діяльності; зростає роль покращення підготовки майбутніх педагогів предметного циклу дисциплін.

Мотивація навчальної діяльності студентів-біологів є полісистемною, її особливістю є наявність декількох значущих детермінант: особистісного розвитку, навчальної діяльності, соціальної взаємодії, професійного становлення. У той же час провідним чинником студентського періоду життя є професійне становлення, що в оптимальному варіанті повинне забезпечувати синхронізацію, взаємокомпенсацію, взаємодоповнення всіх інших детермінант [16, с. 65].

Поняття мотивація в психології використовують у двох значеннях:

- як систему факторів, що обумовлюють поведінку (цілі, інтереси, потреби, мотиви, наміри);
- як характеристику процесу, що підтримує поведінкову активність.

Між спрямованістю і мотивами існує суттєва розбіжність. Будь-яка потреба є суб'єктивною й знаходиться на емоційному рівні в оперативній пам'яті. Мотив є свідомим, підпорядкованим певній цілі. Мотив зберігається в довгостроковій пам'яті людини. Здійснюючи однакові за формою вчинки, люди можуть керуватися різними, а іноді навіть суперечними мотивами.

Розрізняють дві групи мотивів:

- 1) прості, до яких відносять потяги, бажання, хотіння;
- 2) складні, до яких відносять інтереси, схильності, ідеали.

У процесі розвитку особистості відбувається перетворення одних мотивів на інші чи стримування одних іншими; на базі одних мотивів формуються інші, виникають протиріччя між різними мотивами, змінюється співвідношення домінуючих і підпорядкованих мотивів.

Мотиваційну сферу студента можна оцінювати за розвиненістю, гнучкістю, структурністю. Чим більше різноманітних потреб, мотивів, цілей, тим більш розвинена його мотиваційна сфера. Чим різноманітніші способи задоволення потреб, тим гнучкіша мотивація [17].

Проблема мотивації і врахування потреб особистості студента є центральною в дослідженні її властивостей. Мотиваційно-потребова сфера – складне психологічне явище, в якому домінуючі мотиви визначають спрямованість особистості. Мотиваційно-особистісний аспект пов'язаний із формуванням навчальних мотивів і особистих якостей майбутнього спеціаліста, ділових цілей, оскільки мотиви й цілі є важливими детермінантами діяльності. Структура мотивів студента, майбутнього фахівця природничих дисциплін, що формується в період навчання, є стрижнем особистості майбутнього педагога.

Мотиви навчальної діяльності студентів поділяють на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать: суспільна значущість навчання; професійні мотиви, що відображають значення навчальної діяльності з оволодіння майбутньою професією; пізнавальні, пов'язані з потребою у нових знаннях. Зовнішні мотиви, зорієнтовані на цінності, що стосуються позанавчальної діяльності [4, с. 126].

Залежно від впливу, який мають внутрішні і зовнішні мотиви, психологи поділяють студентів на чотири групи:

- 1) студенти з вираженою професійною і предметною мотивацією;
- 2) з вираженою професійною, але слабкою предметною мотивацією;
- 3) лише з предметною мотивацією;
- 4) без предметної і професійної мотивації.

Залежно від того, до якої групи належать студенти, а саме майбутні біологи, по-різному формуватиметься професійна діяльність.

Якщо майбутні біологи мають чітко виражену професійну і предметну мотивацію, то професійне становлення переважно відбувається вже під час навчальної діяльності. У процесі творення студент одержує задоволення від творчості, виправдовує зміст свого існування. До цієї ж групи належить і мотив, пов'язаний із задоволенням потреби в суспільному визнанні, у повазі з боку інших. Загальні мотиви трудової діяльності, про які мова йшла вище, реалізуються в конкретних професіях. Свідомий вибір професії відбувається з орієнтацією індивіда на соціальні цінності.

Нажаль, обрана діяльність часто не відповідає схильностям і здібностям студента і, відповідно, рівень професійної та пред-

метної мотивації до формування професійної діяльності зазвичай низький [9].

Найвні в студента визначені сполучення типологічних особливостей прояву властивостей нервової системи (сила-слабкість, рухливість-інертність, урівноваженість-неврівноваженість) можуть обумовлювати його схильність до визначеного типу діяльності – до швидкої, але короткочасної роботи, до роботи перемінного характеру і т.п. Усвідомлення цієї схильності та її причини призводить до формування мотиву, який спонукає особистість займатися певним видом професійної діяльності, що відповідає характеру наявної схильності (звідси важливість реального, адекватного уявлення особистості про психологічну структуру даної діяльності). Відповідне ж сполучення типологічних особливостей сприяє прояву здібностей до цього ж виду діяльності, що веде до високої її ефективності, створює задоволеність працею та підкріплює мотив вибору професії, перетворюючи його в стійкий інтерес. Останній впливає на активність фахівця й стимулює його в даній професії. Відбувається самопідкріплення мотиву [6, с. 280].

В психолого-педагогічній літературі виділяють такі особливості навчальної діяльності студента:

- засвоєння наукової інформації і набуття практичного досвіду має професійну спрямованість, тобто розглядається як підготовка до майбутньої професійної діяльності, виконання важливих соціальних функцій, оволодіння необхідними для цього знаннями, уміннями та навичками, розвиток особистості фахівця;
- предметом діяльності студента є вивчення науки в її розвитку, оволодіння процесом формування наукових знань і методами самої науки, ознайомлення з її проблемами, завданнями і підходами до їх розв'язання, а також засвоєння способів професійної діяльності і змісту соціальних ролей дорослої людини, яка працює;
- особливі засоби діяльності (наукова література, підручники і методичні посібники, Internet і мультимедійні засоби, лабораторне обладнання і технічні засоби навчання, реальні й теоретичні моделі майбутньої професійної діяльності, спілкування з ровесниками, викладачами та представниками професії);
- діяльність студента відбувається в заздалегідь запланованих умовах (обмежений термін навчання і чіткий графік навчального процесу, зміст навчальної діяльності визначається навчальними планами і програмами, своєрідність режиму роботи ВНЗ та ін.);
- у навчанні студента суттєво збільшується питома вага самостійної роботи (самостійний пошук навчальної інформації, анотація і конспектування наукової літератури, виконання практичних завдань, здійснення професійних функцій під час проходження практики, проведення наукових досліджень тощо);

- поєднання навчального і наукового процесів, самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів протікає разом із їх дослідницькою роботою (курсові, дипломні, магістерські роботи) під керівництвом викладачів;
- навчання у вищій школі – процес складний і важкий, який вимагає від студента високої свідомості й активності, надзвичайно високого інтелектуального напруження, зосередженості уваги, мобілізації вольових зусиль і підвищеної працездатності, самоорганізації, раціонального розподілу часу на навчання і відпочинок [11, с. 162].

Індивід, який стає на шлях професійної підготовки, має багато факторів мотивування, тобто вибір ним певного виду професійної діяльності як життєвої перспективи найчастіше є полідетермінованим (полімотивованим). Це ж стосується й детермінації безпосередньої навчальної діяльності, у системі факторів діють не лише суто пізнавальні мотиви, а й сукупність інших особливостей.

За умов полідетермінації мотиваційна сфера особистості може бути більш-менш упорядкованою, з домінуванням як об'єктивно значущих, так і другорядних мотивів, з наявністю або відсутністю конкуренції між окремими видами мотивів, гармонізованою або дезорганізованою. Проектуючись на певний вид діяльності, система індивідуальної активності може сприяти гармонійному, ефективному включенню особистості до відповідної дії або ж блокуванню активності, сприяти формалізації відносин студента з іншими учасниками діяльності, заміні об'єктивно значущої мети якісно іншими, хоч це не завжди усвідомлюється самим індивідом.

Мотивація у системі професійної підготовки проявляється у своєрідній системі відносин особистості з діяльністю: включаючись у певний вид діяльності (в основному – пізнавального характеру), необхідна попередня психічна підготовка на перспективу до включення в зовсім інший за структурою та функціями вид діяльності. Це вимагає особливого співвідношення факторів: наявності пролонгованої мети, яка підпорядковує собі виникнення, усвідомлення та реалізацію поточних мотивів; пріоритет прогнозованих (на раціональному рівні) віддалених наслідків дій та вчинків над безпосередніми потребами і мотивами.

Висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсаторного фактора за умови недостатньо високого рівня розвитку спеціальних здібностей або прогалин у необхідних знаннях, уміннях і навичках студента. У зворотному ж напрямку такої компенсаторної залежності не спостерігається. Це означає, що ніякий високий рівень інтелектуальних здібностей студента не може компенсувати низьку його навчальну мотивацію та безпосередньо сприяти успішній навчально-професійній його діяльності. Саме тому важливою проблемою є завдання формування професійних мотивів навчання, потреби в набуванні професійних знань, умінь і навичок. Тоді навчання надає насолоду, викликає позитивні переживання, бажання працювати.

Сприятливими чинниками вибору професії є яскраво виражені професійні інтереси індивіда, його прагнення бути корисним, обов'язок соціального служіння та ін. В окремих же студентів мотивом вибору професії часто є її соціальна престижність, вплив знайомих і рідних або високий рейтинг навчального закладу тощо. Як наслідок, у цих студентів образ майбутньої професії розмитий; не сформовані плани майбутнього життєвого шляху; навчальна діяльність мотивується бажанням уникнути невдач, а не мотивами успіхів.

Професійна діяльність повинна набувати життєвого сенсу. Це відбувається тоді, коли людина відображає, втілює в собі цінності професійної діяльності. Коли між людиною та її справою немає розриву, лише тоді праця цілком поглинає її, вона одержує задоволення від самої діяльності. Тому й важливо, щоб студенти осмислювали свій ціннісний життєвий простір і побачили його зв'язок з обраною професією.

Розуміння важливої ролі мотивації навчальної діяльності призвело до формулювання принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу. Багато психологів висловлюють думку про необхідність цілеспрямованого формування в студентів позитивної мотивації навчально-професійної діяльності, підкреслюючи складність управління цим процесом [9].

Численні дослідження, проведені у сфері психології професійної підготовки, переконливо довели відсутність лінійної логіки розвитку мотиваційних основ навчальної діяльності і професійної підготовки майбутніх фахівців. Професійний вибір часто здійснюється на підставі другорядних, несуттєвих мотивів, а в процесі навчання відбувається втрата професійної спрямованості, редукція професійних ідеалів, зміцнюється небажання працювати за профілем підготовки. Крім того, сам характер організації процесу професійної підготовки породжує у студентів низку специфічних потреб і мотивів, що можуть блокувати професійну мотивацію. Тому процес навчання та професійного становлення на психологічному рівні йде досить складно, суперечливо, що обумовлює необхідність проведення відповідних наукових досліджень, виявлення безпосередніх факторів, які детермінують навчальну діяльність студентів [8, с. 154].

Молоді люди, які вступають на природничі факультети, повинні мати високорозвинене логічне і абстрактне мислення, високий ступінь концентрації уваги. Як правило, студенти природничих спеціальностей відрізняються підвищеною серйозністю і незалежністю суджень. Провідні компоненти в структурі здібностей бажаних оволодіти професіями природничого напрямку – широта пізнавальних інтересів, ерудованість, багатий словниковий запас, уміння правильно його використовувати. Зрозуміло, що навіть визначні задатки не в змозі забезпечити високі досягнення в оволодінні обраною спеціальністю. Тільки самостійний, працелюбний, організований студент, який вміє планувати свій час, буде в змозі реалізувати свої потенційні здібності і досягти їх максимального розвитку у професійній діяльності.

Професійне самовизначення, професійний розвиток особистості на всіх етапах навчання здійснюється за допомогою процедур самоаналізу поведінки, психологічних властивостей особистості, свідомої постановки питань професійного розвитку, кар'єрного зростання в майбутній професійній діяльності, також сюди можна включити чинники, які впливають на досягнення суб'єктів навчання, такі, як потреба в досягненнях, престиж знань, професійно важливі якості, потенціал особистості, рівень розвитку мотивації навчальної та самоосвітньої діяльності, самовдосконалення. Ці чинники мають яскраво виражену психологічну специфіку, що, безумовно, дозволяє стверджувати необхідність всебічного дослідження мотивації професійної діяльності, а також особливостей її формування у майбутніх біологів.

Висновки. Головною метою вищої школи є професійна підготовка студентів. Учіння – це діяльність студента, мета якого визначається індивідуальними потребами, мотивами вступу до певного закладу. Якщо потребою є оволодіння професією, то мета учіння і навчання будуть співпадати. Психологи зазначають, що мета й плани складають ядро життєвої перспективи студента.

Психологічне вивчення мотивації і її формування – це дві сторони того самого процесу виховання мотиваційної сфери особистості студента. Вивчення мотивації необхідно для виявлення реального рівня і можливих перспектив, а також зони її найближчого впливу на розвиток майбутнього педагога. Мотивація людини робить сильний вплив не тільки на її поведінкові особливості, але і, як динамічна характеристика особистості, на структуру особистості людини загалом, визначає загальну спрямованість особистості, прагнення людини, її життєвий шлях, і, звичайно ж, професійну діяльність. Важливою сферою застосування знань про мотивацію є професійна діяльність, у тому числі і педагогічна. Основна цінність професійної мотивації полягає у формуванні професійної самооцінки, рівня професійних домагань майбутнього біолога, його відношення до того місця в системі суспільних відносин у школі, яке він займає, і те, на яке він претендує. Систему вказаних якостей називають професійною позицією вчителя. Професійна позиція майбутніх біологів є системою сформованих установок і орієнтацій, відношення і оцінок внутрішнього й навколишнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер дій, поведінки. Образ свого майбутнього – це орієнтир у навчальній діяльності майбутнього біолога, орієнтир для професійного самовизначення.

Список використаних джерел

1. Барабанова В.В. Представление студентов о будущем как аспект их личностного и профессионального самоопределения / В.В. Барабанова, М.Е. Зеленова // Психологическая наука и образование. – 2002. – №2. – С. 28-41.

2. Верещагіна Л.А. Психология потребностей и мотивация персонала / Л.А. Верещагіна, И.М. Карелина. – Х.: Гуманитарный центр, 2002. – 153с.
3. Вилюнас Витис. Психология развития мотивации: Современные и классические исследования. Научные данные и жизненные примеры. – СПб.: Речь, 2006. – 458 с.
4. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посібник / Олена Іванівна Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
5. Занюк С.С. Психологія мотивації / Сергій Степанович Занюк. – К.: Эльга-Н; Ника-Центр, 2002. – 502 с.
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Евгений Павлович Леонтьев. – СПб.: Питер, 2008. – 512 с.
7. Исаев Е.И. Становление и развитие профессионального сознания будущих педагогов // Вопросы психологии. – 2000. – № 4. – С. 57 – 66.
8. Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова, І.О. Бартенева, І.М. Богданова. – 3-є вид., перероб., доп. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
9. Лукина В.С. Исследование мотивации профессионального развития // Вопросы психологии. – 2004. – №5. – С. 25 – 32.
10. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Гарольд Маслоу; пер.с англ. А.М. Татлыбаева. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
11. Мороз О.Г. Педагогіка і психологія вищої школи: Навчальний посібник / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко. – К.: НПУ, 2003. – 267 с.
12. Мороз О. Г. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навч. посібник / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова; Інститут вищої освіти АПН України / О.Г. Мороз, В.О. Сластьонін, Н.І. Філіпенко, П.М. Гусак, В.І. Юрченко. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – 338 с.
13. Москвичев С.Г. Мотивация, деятельность и управление / Святослав Георгиевич Москвичев. – Киев – Сан-Франциско, 2003. – 492 с.
14. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.
15. Реан А.А. Психология и психодиагностика личности: теория, методы исследования, практикум: [учеб. пособие]. / Артур Александрович Реан. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. – 255 с.
16. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб / Зінаїда Іванівна Слєпкань. – К.: Вища шк., 2005. – 239 с.
17. Токар Н.Ф. Динаміка мотивації в процесі професійної підготовки // Педагогіка і психологія. – 1997. – №4. – С. 151-154.

In the article the problems of motivation are examined in forming of professional activity of future biologists. Analysed, on the basis of psychological researches of research workers-psychologists, feature of factors of influence on forming of motivation for future biologists, self-realizations in the process of own professional activity, orientations of future biologists on own educationally professional development.

Key words: necessity, reason, motivation, professional explained, professional activity.

Отримано: 24.09.2009

УДК 159.923.2+159.964.21

О.Г. Максименко, І.С. Максименко

РЕЗУЛЬТАТИ АПРОБАЦІЇ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПСИХІКИ ОСОБИСТОСТІ

У статті доводиться значущість дослідження рівня диференціації психіки особистості. Обґрунтовано застосування категорій аналізу «Я-образ», «Домінуючий принцип», «Рівень сприйняття картинки» для опису рівня диференціації психіки та структурно-функціональних параметрів механізмів психологічного захисту. Стверджується, що ситуація емоційно-батьківської депривації стимулює диференціацію психіки, часові межі якої зрушуються на більш ранні вікові етапи.

Ключові слова: диференціація психіки, механізми психологічного захисту, об'єктні відносини, травмуючі переживання.

В статье доказывается значимость исследования уровня дифференциации психики. Обосновано использование категорий анализа «Я-образ», «Доминирующий принцип», «Уровень восприятия картинки» для описания уровня дифференциации психики и структурно-функциональных параметров механизмов психологической защиты. Утверждается, что ситуация эмоционально-родительской депривации стимулирует дифференциацию психики, временные границы, которой сдвигаются на более ранние возрастные этапы.

Ключевые слова: дифференциация психики, механизмы психологической защиты, объектные отношения, травмирующие переживания.

Постановка проблеми. Демократичні перетворення, що відбуваються в сучасній Україні як цивілізованій державі, зумовлюють інтенсивний розвиток психологічної науки та практики. Серед наукових проблем, які не втрачають своєї актуальності впродовж цього процесу, одне з чільних місць належить питанням створення та модифікування нових методів та методик. Розвиток цього напрямку дозволяє розширити можливості практичної психології у сфері надання психологічної допомоги людині.